

บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในโครงการแม่ชีและนักศึกษาสอนศีลธรรมในโรงเรียน The Buddhism Propagation Role of Nun and Household Students on the Teaching Ethics and Morals in the Schools Project

แม่ชีจันทกานัญญา ธรรมะรักขิตา¹

Mae Chee Chintakan Thammarakkhita¹

ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2560

Email: puntiluk2538@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของแม่ชีและนักศึกษาในโครงการสอนศีลธรรมในโรงเรียนและศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของแม่ชีและนักศึกษาในโครงการสอนศีลธรรมในโรงเรียน เพื่อเสนอแนะบทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของแม่ชีและนักศึกษาในโครงการสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาพัฒนาส่งเสริมการจัดการความรู้และสร้างองค์ความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยีจากผลงานวิจัยเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม เสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมฐานความรู้ในทุกระดับ

ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและทฤษฎีของบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของแม่ชีและนักศึกษาในโครงการสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีของศตวรรษที่ 21 โดยนำเทคโนโลยีในการสอนและการเผยแผ่หลักพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการพัฒนาจิตใจ มีการกำหนดมาตรฐานตามกรอบของกลุ่มสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามตัวชี้วัดในสาระการเรียนรู้แกนกลาง หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และพัฒนาการสอนวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี, โท, เอก ที่ทันสมัยพร้อมกับการนำนวัตกรรมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 แก่นักเรียนในโรงเรียนเครือข่าย

โดยยึดหลักว่า ผู้เรียนมีความสำคัญมากที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้ ยึดประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียน จัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และพัฒนาการทางสมอง เน้นให้ความสำคัญทั้ง

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัยในพระสังฆราชูปถัมภ์

¹ Teacher Bachelor of Education Program in Teaching Buddhism Mahapajapati Buddhist College Mahamakut Buddhist University

* ได้รับบทความ: 22 พฤศจิกายน 2561; แก้ไขบทความ: 31 พฤษภาคม 2562; ตอรับการตีพิมพ์: 4 มิถุนายน 2562

Received: November 22, 2018; Revised: May 31, 2019; Accepted: June 4, 2019

ความรู้ และคุณธรรมโดยมีหลักการเกี่ยวกับเนื้อหาที่เผยแพร่ตามแนวพุทธ โดยสามารถนำไปพัฒนาตนเอง สร้างคุณค่าต่อการพัฒนาชีวิตนำความสุขของสังคม ครอบครัว ชุมชน และสร้างสังคมให้มีภูมิคุ้มกันโดย หลักการสอนและวิธีการสอนแบบต่างๆ มาบูรณาการสื่อการสอนแก่ผู้ฟังอย่างพอเหมาะพอดี

การเผยแพร่พระพุทธศาสนาในโครงการได้มีการจัดอบรมกิจกรรมส่งเสริมการจัดการความรู้และ สร้างองค์ความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยี สื่อบทเรียนสำเร็จรูปและผสมผสานทฤษฎี หลักการและความรู้ อย่างเป็นระบบ โดยการนำบทบาทการเผยแพร่ตามหลักพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าและการเผยแพร่ที่ ทันสมัยมาบูรณาการทำให้มีแรงจูงใจในการศึกษาสร้างสรรค์การเรียนรู้ เสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคม ฐานความรู้ในทุกระดับ โดยสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของหน่วยงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ยุทธศาสตร์ที่ 3 ในด้านบริการวิชาการพระพุทธศาสนาที่ช่วยพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและ ท้องถิ่น สถาบันการศึกษาทั่วไปของภาครัฐน่าจะได้อ่อนกลับมาศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังถึงแนวทางของ พระพุทธศาสนาที่ได้แสดงรูปแบบของการศึกษาการเรียนรู้ได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เพื่อให้มีการจัดการศึกษาอยู่ บนพื้นฐานของความเป็นพุทธศาสตร์ ซึ่งถือเป็นรากเหง้าสำคัญของศีลธรรมและวัฒนธรรมของคนไทยและ วิถีไทยทุก ๆ ด้าน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้คนไทยในชาติได้รับรู้ความจริงของการศึกษาทั้งสองด้านไปพร้อม ๆ กันจึงควรมีการวิจัยด้านพัฒนาระบบการศึกษาของสังคมไทย สู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สัมพันธ์ กับระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม มีระบบบริหารจัดการงานวิจัยที่มีคุณภาพและศักยภาพ เพียงพอในการแข่งขันกับต่างประเทศ

คำสำคัญ : 1. บทบาท 2. การเผยแพร่พระพุทธศาสนา 3. โครงการแม่ชีและนักศึกษาสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ABSTRACT

The Objectives of the research article were to study The announce the roles of propagating religion in The Teaching Morality Based on Buddhism Project; to present the roles and the implements of Buddhism; to develop the teaching methods; to create knowledge, innovation and technology from the results which can be used in every level of education in real life. of study was found; the concepts and theories of propagating Buddhism in this project has well-integrated in school classes and it encourages to the education of 21st century; also technology was used to announce Buddha's teaching, define students' mind simultaneously with the standard of core curriculum.

To develop teaching skills of Dhammasuksha subjects which has three levels; Thri(level1),Thor(level2)and Aek(level3). Which hold to one's principle; the learner is the most important who has her/him own learning skills to progress his/her life. To process how to make the learners build their own knowledge naturally with highest abilities. To realize how different each student are and develop their brains that can be input the knowledge and morality based on Buddhism. Also to make students can be alive valuable

and bring the peaceful to family, community and their lives by the things they have learned.

The researcher agreed with; propagating Buddhism in the project has trained and encourage knowledge, cognitive, innovation, technology to combine with theories and principles of leaning systematically by using the roles of propagating based on Buddhism principle that also motivate to create a new learning and support every level of community. The project also work with official strategic of Mahamakhut University 3th strategy that mentioned to service Buddhism academic to local communities which to make them stronger and also effect to the others official institutions to realize in Buddha's teaching seriously; they will go with us in the same way of Education. Moreover, to design curriculum that based on Buddhism which is a progenitor of moral and Thai culture; to encourage Thai people realizing both of Buddhism teaching and learning to get a job. Thai community ought to have a research to develop Thai education based on Buddhism to make a wisdom of learning, economy, society, political and culture altogether to get a high quality and affective to be alive in the world.

Keywords : 1. Roles 2. Propagation of Buddhism 3. Nun and household students on the Teaching Ethics and Morals in the schools Project

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

พุทธดำรัสของพระพุทธองค์ที่ประทานโอวาทแก่พระสงฆ์สาวก 60 องค์ในคราวส่งไปประกาศพระศาสนาครั้งแรกว่า “จรรถ ภิกขเว จาริกิ พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसान...” “ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์แก่ชนหมู่มากโดยอาศัยความอนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์ เพื่อความเกื้อกูลและเพื่อความสุของเทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย...” การเผยแผ่ศาสนาคราวนั้น ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองตามลำดับ ในลำดับต่อมา เมื่อพระภิกษุเข้ามาอุปสมบทมากยิ่งขึ้น พระพุทธองค์จึงบัญญัติหลักองค์แห่งธรรมกถึก เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ที่เป็่นนักเทศน์ต้องตั้งอยู่ในองค์แห่งคุณธรรม 5 ประการ คือ แสดงธรรมไปโดยลำดับไม่ตัดลัดให้ขาดความ อ่างเหตุผลและแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ ตั้งจิตเมตตาปรารภนาให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ฟังจริงๆ ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ และ ไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่นคือไม่ยกตนเสียดสีผู้อื่น (อง. ปญจก. (ไทย) 22/159/263)

ในปัจจุบันนี้ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีหลากหลายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เนื่องจากว่า เกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและหลากหลายรูปแบบ หากรวบรวมวิธีการเผยแผ่ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งเรียกว่า พุทธวิธีในการสอน พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการสอนธรรมะที่หลากหลายวิธี คือ แบบบรรยาย แบบสนทนาแบบตอบปัญหา แบบวางกฎข้อบังคับการยกอุทาหรณ์ การเล่านิทานประกอบ การเปรียบเทียบกับข้ออุปมา การใช้อุปกรณ์การสอน การทำเป็นตัวอย่าง การเล่นภาษา เล่นคำ การปฏิบัติรายบุคคล การลงโทษและให้รางวัล รวมทั้งวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (Chankheaw, 2016 : 15-27) แต่

ปัจจุบันนี้ ได้มีการศึกษาวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนให้เข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ในระบบการศึกษา เช่น Chankheaw (2016 : 15-27) สอนเรื่องชั้น 5 ใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย และกรณีตัวอย่าง สอนเรื่อง ตัณหา 3 ใช้วิธีการสอนแบบสนทนาและเล่านิทาน สอนเรื่องสุข 2 ใช้วิธีการสอนแบบถามตอบและการเล่า เรื่อง สอนเรื่องคุณธรรม 6 ใช้วิธีการสอนแบบธรรมสากัจฉาและการเล่าเรื่อง สอนเรื่องทฤษฎีธรรมิกัตถะ ประโยชน์ 4 ใช้วิธีการสอนแบบการแก้ปัญหาและกรณีศึกษา สอนเรื่องมิตรแท้ มิตรเทียม ใช้วิธีการสอน แบบกรณีศึกษาและกระบวนการกลุ่ม และสอนเรื่องบุญกิริยาวัตถุ 10 ใช้วิธีการสอนแบบกรณีตัวอย่างและ กระบวนการกลุ่ม และ สอนเรื่องจิตวิสัย ได้พัฒนาหลักสูตรต่างๆ มากำหนดเป็นวิธีการสอน 6 ด้าน เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ รักที่จะเรียนรู้ (หลักฉันท์) มุ่งสู่กระบวนการคิด (หลักโยนิโสมนสิการ) มีมิตรคอยชี้แนะ (หลักกัลยาณมิตร) ฝึกแยกแยะปัญหา (หลักอริยสัจ 4) ความเป็น ผู้นำ (หลักพรหมวิหาร) และผสมผสานการประเมิณผล (หลักวิมังสา) อย่างไรก็ตาม แม้วิธีการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาจะเปลี่ยนแปลงไป แต่สิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลและเวลา คือ พุทธศาสนิก ประกอบด้วย ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา เพราะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นพระพุทธองค์ทรงให้สาวกเป็นกำลัง หลักในการเผยแผ่ (Merakha, 2016 : 170-176) ทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปทั่วชมพูทวีป สืบทอด คำสอนจนมาถึงปัจจุบัน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัยในพระสังฆราชูปถัมภ์ เป็นวิทยาลัย ในระดับอุดมศึกษาดำเนินการจัดการเรียนการสอนโดยแม่ชี ซึ่งแม่ชีจัดเป็นอุบาสิกา แต่ยิ่งกว่าอุบาสิกา เพราะเป็นผู้ที่สละการดำเนินชีวิตทางโลก เป็นผู้เคร่งครัดในศีลมากกว่าอุบาสิกาทั่วไป เป็นเป็นผู้ที่สมควร ที่ได้รับการเคารพ และสามารถที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี จากการสำรวจงาน วิจัยที่เกี่ยวข้องกับแม่ชี ในฐานข้อมูลโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา โดยค้นคำว่า “แม่ชี” พบว่า มีการศึกษาเกี่ยวกับแม่ชี 4 ประเด็น คือ เจตคติของ ผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาต่อแม่ชี (Kolun, 2002 : 1) สถานภาพและบทบาทของแม่ชี (Chanrueng, 2002 : 1 ; Chattinwat, 2009 : 1) การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชน (Karam, 2004 : 1) การพัฒนา โปรแกรมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงพุทธสำหรับแม่ชี (Panyarat, 2012 : 1) จากข้อมูลนี้ ชี้ให้เห็นว่า งานวิจัยเกี่ยวกับแม่ชียังมีน้อยและในประเด็นการเผยแผ่มีเพียงเรื่องเดียวคืองานวิจัยของ Karam (2004 : 1)

ด้วยเหตุนี้ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มหาปชาบดีเถรีวิทยาลัยในพระสังฆราชูปถัมภ์ จึงได้จัดโครงการแม่ชีและนักศึกษาสอนศีลธรรมในโรงเรียนขึ้น เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการเผยแผ่ศาสนาให้กับ เยาวชนในโรงเรียนต่างๆ ในจังหวัดนครราชสีมา และให้เยาวชนมีความสนใจกับการศึกษาพระพุทธศาสนา มากขึ้น เพราะการศึกษาพุทธศาสนาและนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตจะทำให้มนุษย์มีความสมบูรณ์ทางด้าน ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต ในการนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาวิธีการเผยแผ่ศาสนาของแม่ชีและนักศึกษาสอนศีลธรรมในโรงเรียน และความพึงพอใจของ นักเรียนที่มีต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของแม่ชีด้วย เพื่อจะได้ใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของแม่ชีต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาบทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของแม่ชีและนักศึกษาในโครงการสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- 2.2 เพื่อศึกษาวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของแม่ชีและนักศึกษาในโครงการสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- 2.3 เพื่อเสนอแนะบทบาทและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของแม่ชีและนักศึกษาในโครงการสอนศีลธรรมในโรงเรียน

3. ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

- 3.1 ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของแม่ชีและนักศึกษาในโครงการสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- 3.2 ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของแม่ชีและนักศึกษาในโครงการสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- 3.3 ทำให้ได้ข้อเสนอแนะบทบาทและวิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของแม่ชีและนักศึกษาในโครงการสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- 3.4 ทำให้สามารถนำผลการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการการศึกษาทั่วไปได้

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงผสมผสาน โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ จากพระไตรปิฎก อรรถกถา และข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสาร บทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และ วิจัยภาคสนาม สัมภาษณ์แบบเชิงลึก จากกลุ่มเป้าหมายได้มาโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยภาคสนาม ด้วยเครื่องมือวิจัย คือแบบสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีขั้นตอนดำเนินการ ออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเอกสาร การดำเนินการวิจัยระยะที่ 1 นี้ เป็นการศึกษาจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้นุสสาสนีปาฏิหาริย์เพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยเอกสารที่ใช้เป็นแหล่งข้อมูลอ้างอิงที่มาจากแหล่งข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยข้อมูลเอกสารชั้นทุติยภูมิคือ อรรถกถาฎีกาอนุฎีกา ปกรณ์วิเศษรวมทั้งตำราพระพุทธศาสนา และเอกสารวิชาการหรือวรรณกรรม และเอกสารงานวิจัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับงานวิจัยผลการวิจัย ในระยะที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย คือ องค์พระธรรมกถึก (อง.ปญจก. (ไทย) 22/159/263) (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996 : 1) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 หัวข้อหลักใหญ่ๆ (Main themes) ได้แก่ ด้านการถ่ายทอดความรู้ ประกอบด้วย 1) อนุพุทธานุภาพ ได้แก่ การแสดงหลักธรรมหรือเนื้อหาวิชาตามลำดับความง่าย ยาก ลุ่มลึก มีเหตุผลต่อเนื่องไปโดยลำดับ และ 2) ปริยายทสสาวี ได้แก่ การแสดงธรรมะโดยชี้แจงให้เข้าใจชัดในแต่ละแง่ แต่ละประเด็น โดยอธิบายขยายความยกย่องไปต่างๆ ตามแนวเหตุผล และด้านลักษณะของผู้สอน ประกอบด้วย 1) อนุพุทธานุภาพ ได้แก่ การเผยแผ่ธรรมะด้วยจิตเมตตา มุ่งจะให้ประโยชน์

แก่เขา 2) นะ อามิสันโตร ได้แก่ การเผยแผ่ธรรมะด้วยใจ ไม่ใช่เผยแผ่เพราะเห็นแก่อามิสสินจ้าง และ 3) อัตตานุญจะ ปรัญจะ อนุปหังจะ ได้แก่ การเผยแผ่ธรรมะที่ไม่กระทบตนและผู้อื่น คือ สอนตามหลักตามเนื้อหา มุ่งแสดงธรรมอย่างเดียว ไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยภาคสนาม ระหว่าง เดือนกรกฎาคม-สิงหาคม 2560 เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึก กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ด้วยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ แม่ชีและนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเถรวาทวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ทำหน้าที่สอนศีลธรรมในโรงเรียนจำนวน 14 คน ในโรงเรียน 14 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านหนองกก โรงเรียนสะแกราชวิทยาคม โรงเรียนบ้านเก่าปอแดง โรงเรียนวัดโคกสระน้อย โรงเรียนวัดวัดโพธิ์นิมิตร โรงเรียนสะแกราชวิทยาลัย โรงเรียนบ้านพุปลาไหล โรงเรียนหนองชุมแสงศรีธาจารย์ โรงเรียนวังวารินราษฎร์พัฒนา โรงเรียนปทุมชัยชุมพลวิทยาคาร โรงเรียนบ้านปลายดาบ โรงเรียนธัญญะเหนือวิทยา (โคกศิลา) โรงเรียนวัดพรหมราช และโรงเรียนบ้านดู่ (สหราษฎร์พัฒนา) และข้อมูลภาคสนามจะถูกนำมาวิเคราะห์ตามหลักพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ขั้นตอนที่ 3 เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ตามกรอบขององค์ธรรมกถีกที่กำหนดไว้ในระยะที่ 1 ด้านความรู้ในการสอนและการถ่ายทอดความรู้ และด้านลักษณะของผู้สอน กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนใน 14 โรงเรียน จำนวน 374 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นวิธีการเก็บข้อมูลทางสถิติจากแม่ชีและนักศึกษาศิลธรรมเข้าไปสอนศีลธรรมในโรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (John W. Best, 1981)

5. ผลการวิจัย

5.1 วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของแม่ชีและนักศึกษาศิลธรรมในโรงเรียน พบว่า การสอนในวิชาพระพุทธศาสนา ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม และการสอนวิชาธรรมศึกษา ชั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก กล่าวคือ การสอนรายวิชาพระพุทธศาสนา แม่ชีและนักศึกษาศิลธรรมในโรงเรียน สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามมาตรฐานของหลักสูตรที่กำหนดในช่วงชั้นต่างๆ ที่ได้รับมอบหมายจากทางโรงเรียนเครือข่าย มีการทำแผนการสอน การประเมินการวัดผลก่อนและหลังทำการสอน และพัฒนาการสอนให้ดียิ่งขึ้น ส่วนการสอนรายวิชาธรรมศึกษาชั้นตรี, โท, เอก พบว่า แม่ชีและนักศึกษาศิลธรรมเข้าไปสอนวิชาธรรมศึกษาในช่วงเดือน มิถุนายน โดยสอนเนื้อหาตามหลักสูตรเรียนของสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง และสิ้นสุดในเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ลักษณะการสอนเป็นการติวเพื่อสอบธรรมศึกษา

5.2 จากการเก็บข้อมูลจากนักเรียน พบว่า เป็นเพศชายและหญิงร้อยละ 50 มีอายุอยู่ระหว่าง 11-13 ปี ร้อยละ 43.6 รองลงมา คือ อายุ 14-16 ปี เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 63.4 รองลงมา คือ ประถมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 21.7 สอนในวิชาพระพุทธศาสนา กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ร้อยละ 30.7 ที่เหลือร้อยละ 69.3 สอนธรรมศึกษา โดยสอนธรรมศึกษาชั้นโท ร้อยละ 57.9 รองลงมา คือ นักศึกษาศึกษาชั้นตรี ร้อยละ 37.5

5.3 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเผยแพร่ศาสนาด้วยวิธีการสอนศีลธรรมในโรงเรียน พบว่า ในภาพรวม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{x} = 4.33$, $SD = .60$) โดยเฉพาะในด้านลักษณะของผู้สอน ($\bar{x} = 4.46$, $SD = .83$) รองลงมา คือ การถ่ายทอดความรู้ ($\bar{x} = 4.26$, $SD = .67$) และความรู้ในการสอน ($\bar{x} = 4.26$, $SD = .68$) ตามลำดับ

6. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า วิธีการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของแม่ชีและนักศึกษาสอนศีลธรรมในโรงเรียน พบว่า การสอนในวิชาพระพุทธศาสนา ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคม ศาสนา และวัฒนธรรม และการสอน วิชาธรรมศึกษาขั้นตรี นักธรรมชั้นโท และนักธรรมชั้นเอก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า วิธีการเผยแพร่ทั้ง 2 วิธีนี้ มีช่องทางที่เหมาะสมกับยุคสมัยปัจจุบัน และจัดเป็นช่องทางที่เป็นทางการในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา การมอบวิชาความรู้ที่ถูกต้องนั้น ต้องผ่านการสื่อสารที่ตรงประเด็น และการสื่อสารนั้นก่อให้เกิดเข้าใจเนื้อหา ชัดเจนด้วยเหตุและผล มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ที่ได้รับความรู้และเกิดปัญญา นอกจากนี้ ยังมีการวิจัยและพัฒนาวิธีการสอนวิชาพระพุทธศาสนา อย่างเช่น Chankheaw (2016 : 15-27) ชั้น 5 ใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย และกรณีตัวอย่าง ตัณหา 3 ใช้วิธีการสอนแบบสนทนาและเล่านิทาน สุข 2 ใช้วิธีการสอนแบบถามตอบและการเล่าเรื่อง ดร.ธรรม 6 ใช้วิธีการสอนแบบธรรมสากัจฉาและการเล่าเรื่อง ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ 4 ใช้วิธีการสอนแบบการแก้ปัญหาและกรณีศึกษา มิตรแท้ มิตรเทียม ใช้วิธีการสอนแบบกรณีศึกษาและกระบวนการกลุ่ม และบุญกิริยาวัตถุ 10 ใช้วิธีการสอนแบบกรณีตัวอย่างและกระบวนการกลุ่มได้ พัฒนาหลักสูตรต่างๆ มากำหนดเป็นวิธีการสอน 6 ด้าน เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ได้แก่ รักที่จะเรียนรู้ (หลักฉันทะ) มุ่งสู่กระบวนการคิด (หลักโยนิโสมนสิการ) มีมิตรคอยชี้แนะ (หลักกัลยาณมิตร) ฝึกแยกแยะปัญหา (หลักอริยสัจ 4) ความเป็นผู้นำ (หลักพรหมวิหาร) และผสมผสานการประเมินผล (หลักวิมังสา)

จากการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเผยแพร่ศาสนาของแม่ชีและนักศึกษา พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเผยแพร่ศาสนาด้วยวิธีการสอนศีลธรรมในโรงเรียน ในภาพรวม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านลักษณะของผู้สอน รองลงมา คือ การถ่ายทอดความรู้ และความรู้ในการสอนตามลำดับ ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายผลได้ว่า แม่ชีและนักศึกษาที่เข้าไปเผยแพร่ศาสนาในโรงเรียนมีความประพฤติที่ดี และเป็นแบบอย่างที่เหมาะสมในการเผยแพร่ศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่ทำตัวเป็นแบบอย่าง Chankheaw (2016 : 15-27) เมื่อนักเรียนที่เห็นแบบอย่างที่ดี นักเรียนจะเกิดการซึมซับแบบอย่างที่ดีนั้น จะส่งผลดีต่อการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น ส่วนการถ่ายทอดความรู้และมีความรู้ในการสอน พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า แม่ชีและนักศึกษาสอนศีลธรรมในโรงเรียนมีความรู้และความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนเข้าใจได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ แม่ชีและนักศึกษาสอนศีลธรรมสังกัดคณะศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาการสอนวิชาพระพุทธศาสนา จึงเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในศาสตร์การสอนเป็นอย่างดี ซึ่ง Aungursiri, A., Kittimete, K., and Yanyong, T (2018 : 654-659) กล่าวถึงครูผู้สอนคุณธรรมจริยธรรมในยุค 4.0 ไว้ว่า ครูจะต้องปรับปรุงทักษะและประสบการณ์ในการสอนให้สอดคล้อง

กับความต้องการ ความสนใจ และเจตคติของผู้เรียน โดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นกระบวนการเรียนรู้ให้สามารถเรียนรู้

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การศึกษาของประเทศไทยกำลังพัฒนาไปในแนวทางของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งต้องใช้หลัก การต่าง ๆ มาเป็นพื้นฐานในการบูรณาการร่วมกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาอย่างแท้จริง ผู้วิจัยมี ความเห็นว่า สถาบันการศึกษาทั้งของคณะสงฆ์ไทยและสถาบันการศึกษาทั่วไปของภาครัฐน่าจะมีการจัดการ ศึกษาอยู่บนพื้นฐานของความเป็นพุทธศาสตร์ ซึ่งถือเป็นรากเหง้าสำคัญของศีลธรรมและวัฒนธรรมของคน ไทยและวิถีไทยทุก ๆ ด้าน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้คนไทยในชาติได้รับรู้ความจริงของการศึกษาทั้งสองด้าน ไปพร้อม ๆ กัน

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

- 7.2.1 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างภูมิคุ้มกันด้านการพัฒนาการศึกษาแนวพุทธ
- 7.2.2 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธจิตวิทยาทางการศึกษาในโครงการสอนศีลธรรมในโรงเรียน
- 7.2.3 ควรศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาโครงการสอนศีลธรรมเชิงพุทธในสังคมยุคใหม่

8. เอกสารอ้างอิง

มูลนิธิมหาภูมิบาลราชวิทยาลัย. (2536). **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับครบรอบ 200 ปี แห่งราชวงศ์ จักรี กรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาภูมิ ราชวิทยาลัย.

Aungursiri, A., Kittimetee, K., and Yanyong, T. (2018). Morale and Ethical Development of Learners in Thailand 4.0. Proceedings. National Conference of Mahachulalongkorn- rajavidyalaya University Congress 2 on “**The Quality of Higher Education in Thailand 4.0**” in April 30, 2018. 654-659.

Chankheaw, S. (2016). Learning Management on Buddhism Through Integrated Buddhist Methods. **Phikanatesan Journal**. 12(1). 15-27.

Chanrueng, Phramahakanong. (2002). **Status and Role of Nuns: A Case Study of Wat Khoa Pratu Chumpol, Banrai District, Thepsathit District, Chatyabhum**. Thesis for Mater’s Degree on Thai Studies (Social Science). Graduated Study : Mahasara- kham University.

Chattinwat, N. (2009). **Nuns’ Status : A Case Study of Wat Pak Nam Bhasicharoen**. Thesis for Master’s Degree on Wonman Studies. Graduate Study: Thammasart University.

John W. Best. (1981). **Research in Education**. 4th ed. New Jersey : Prentice – Hall Inc.

- Karam, Phramahasittisak. (2004). **The Role of Buddhist Nuns in Educational Management for Youth Development : an Analytical Study of Suan Kaew Buddhist Sunday Educational Center and Dhammajarini Nun Institute, Paktho, Ratchaburi Province.** Thesis for Master's Degree on Comparative Religion. Graduate Study: Mahodol University.
- Kolun, Phrarungpet. (2002). **Attitude toward Nuns in Buddhism according to Administrators, Lecturers, and Students in Sangha University in Khon Kaen.** Independent study Submitted for Master's degree on Educational Psychology. Graduate Study: Mahasarakham University.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). **Thai Tipitaka of Mahachulalongkornrajavidyalaya University Version.** Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Merakha, Phramaha Aumnouy. (2016). Guidelines for the Dissemination of Buddhism in the Country : Case Study of Netherland. **Buabandit Journal of Educational Administration.** 16(1). 170-176.
- Panyarat, N. (2012). **The Development of a Non-Formal Education Program to Enhance the Buddhist Transformational Leadership for Thai Nuns.** Dissertation for Doctoral Degree on Informal Education. Graduate Study: Chulalongkorn University.

9. คำขอบคุณ

งานวิจัยเชิงคุณภาพเล่มนี้ สถาบันวิจัยพระญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ดำเนินการจัดโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีผลงานทางวิชาการให้ประสิทธิผลมากขึ้น เป็นไปตามพันธกิจและสอดคล้องกับงานประกันคุณภาพการศึกษาของมหาวิทยาลัย ซึ่งดำเนินการอบรมวิจัยเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ได้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี จึงทำให้มีงานวิจัยฉบับนี้เกิดขึ้น ขอขอบคุณผู้บริหารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพระญาณสังวรและฝ่ายวางแผนและพัฒนาตลอดจนถึงเจ้าหน้าที่ทุกคน ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากต่อมหาวิทยาลัย ขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาโครงการโดยมี พระมงคลธรรมวิธาน, ดร. รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และพระอุดมธีรคุณ ผู้อำนวยการมหาวิทยาลัยมหาปชาบดีเถรีวิทยาลัยในพระสังฆราชูปถัมภ์ และขอขอบคุณอย่างยิ่งต่อผู้เชี่ยวชาญโดยมี พระมหาสมศักดิ์ ญาณโพธิ์, รศ.ดร. รองคณบดี คณะพุทธศาสนาและปรัชญา และอาจารย์ธเนศ ต่วนชะเอม ผู้ทรงคุณวุฒิที่ปรึกษาโครงการที่ได้ให้ความกรุณาแนะนำแนวทางและข้อมูลเป็นอย่างดี

หวังว่างานวิจัยเรื่องนี้จะประโยชน์ต่อการนำไปศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนการสอนในหน่วยงานต่อไป ซึ่งคุณความดีที่เกิดขึ้นจากการวิจัยครั้งนี้ ขอน้อมบูชาคุณพระพุทธ คุณพระธรรม คุณพระสงฆ์ คุณบิดามารดา คุณครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ตลอดถึงทุกๆ ท่านที่ได้มีอุปการะแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด